

УДК 372.882.1

Дмитренко Наталія

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЕКТ «ШЕВЧЕНКО. УКРАЇНА. СВІТ» У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті обґрунтовано дидактичну ефективність методу проектів у системі формування комунікативної компетентності студентів педагогічних ВНЗ I-II рівнів акредитації на прикладі навчального проекту «Шевченко. Україна. Світ».

Ключові слова: інноваційні технології навчання, комунікативна компетентність, інтерактивні методи навчання, метод проектів, проект, комунікативно-діяльнісний принцип навчання мови, інформаційно-комунікаційні технології навчання.

В статье обосновано дидактическую эффективность метода проектов в системе формирования коммуникативной компетентности студентов педагогических ВУЗ I-II уровней аккредитации на примере учебного проекта «Шевченко. Украина. Мир».

Ключевые слова: инновационные технологии обучения, коммуникативная компетентность, интерактивные методы обучения, метод проектов, проект, коммуникативно-деятельностный принцип изучения языка, информационно-коммуникационные технологии обучения.

In the article the didactic effectiveness of the Method of Projects is proved in the system of the communicative competence formation for the students of the pedagogical High school of the I-II levels of accreditation on the basement of the studying project «Shevchenko. Ukraine. World».

Key words: Innovative learning technologies, communicative competence, interactive methods of teaching, method of project, project, communicative approach of the teaching language, informative-communicative teaching technologies.

Серед завдань, які постають сьогодні перед ВНЗ педагогічного профілю, найважливішим є «створення цілісної системи безперервної педагогічної освіти з урахуванням вітчизняного досвіду, національних традицій і тенденцій розвитку світових освітніх систем» [5, с. 9–23].

У реаліях глобального інформаційного суспільства особливо значущими є вимоги до системи підготовки вчителя початкової школи, зокрема, формування таких професійно-значущих якостей учителя, як потужний науковий потенціал, методична гнучкість і відповідальна особистісна позиція, гуманістична спрямованість у відносинах з учнями, батьками, колегами.

Як переконує досвід вітчизняної та зарубіжної системи освіти, одним із шляхів удосконалення професійної підготовки фахівців освіти загалом і вчителів початкової школи зокрема є використання інноваційних методів і технологій у навчально-виховному процесі, а саме методу проектів.

Мета статті полягає у тому, щоб розкрити дидактичний, розвивальний, виховний потенціал методу проектів як інноваційної педагогічної технології у системі формування комунікативної компетентності студентів педагогічних ВНЗ I-II рівнів акредитації на прикладі навчального проекту «Шевченко. Україна. Світ».

Основною метою навчання рідної та іноземної мови майбутніх педагогів є формування комунікативної компетентності, що означає оволодіння мовою як засобом міжкультурного спілкування, вміння використовувати мову як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу. Ця мета передбачає досягнення студентами педагогічних ВНЗ такого рівня комунікативної компетентності, який би забезпечував повною мірою ефективне спілкування в усній (говоріння, аудіювання) та писемній (читання, письмо) формах у межах визначення комунікативних сфер, тематики ситуативного мовлення та на основі вивченого мовного та мовленнєвого матеріалу.

Проблемі формування комунікативної компетентності суб'єктів навчального процесу приділяли увагу видатні педагоги та лінгвісти М. Бунаков, Ф. Буслаєв, В. Водовозов, К. Ушинський, В. Сухомлинський. Значний внесок у методику розвитку мовлення зробили Л. Авдоніна, М. Баранов, Б. Головін, Т. Ладиженська, М. Львов, Б. Панов, М. Рибнікова, А. Текучов, С. Чавдаров, Я. Стельмахович. На комунікативній спрямованості процесу навчання мови наголошували Т. Донченко, А. Купалова та інші дослідники. Сутність і структуру іншомовної професійної комунікативної компетентності з'ясували А. Андрієнко, Г. Архипова, Н. Гез, С. Козак, О. Павленко, Н. Пруднікова, Ю. Федоренко, Н. Чернова та ін. Сучасна методична наука рекомендує весь процес навчання мови, як рідної, так і іноземної, спрямовувати на формування мовленнєвих умінь і навичок, вироблення комунікативної компетентності в результаті залучення учнів та студентів до вирішення мовно-мовленнєвих завдань на основі інтерактивних методів навчання (Ф. Бацевич, Л. Варзацька, М. Вашуленко, Л. Мельничайко, У. Кирмач, М. Пентилюк, М. Наумчук, О. Савченко, Л. Скуратівський, Г. Шелехова).

Продуктивність комунікації, тобто вміння спілкуватися з метою обміну інформацією, залежить від виконання таких завдань: ефективно отримувати інформацію, ефективно її передавати, досягати поставленої мети шляхом переконання співрозмовника й спонукання його до дії, отримувати додаткову інформацію про співрозмовника на основі знань про об'єктивні закономірності функціонування мови в суспільстві з метою визначення рівня соціально-культурного розвитку людини, здійснювати позитивну самопрезентацію – тобто справляти приємне враження про співрозмовника або читача на основі володіння культурою мовлення [8, с. 192].

Дослідники В. Аннушкін, В. Беломорець, А. Капська, Ю. Рождественський та інші відзначають, що рівень комунікативної компетентності суб'єктів навчального процесу не завжди виправдовує ті зусилля, які затрачаються на їхнє формування, і пояснюють це недостатньою розробленістю інтерактивних педагогічних технологій формування та вдосконалення комунікативних умінь і навичок на заняттях мови (рідної чи іноземної). Науковці підкреслюють: складність процесу формування комунікативної компетенції полягає у тому, що мовцем одночасно виконуються кілька операцій: аналіз мовленнєвої ситуації, добір лексичного варіанта мови, вибір стилю мовлення, граматичне конструювання висловлювання, логіко-композиційне конструювання тексту, врахування реакції слухачів або читачів на мовлення. Таким чином, необхідність реалізації комунікативно-діяльнісного принципу навчання мови у сучасній школі шляхом упровадження інтерактивних освітніх технологій є очевидною та актуальною.

Проведені Національним тренінговим центром США дослідження показують, що інтерактивне навчання дозволяє різко збільшити процент засвоєння навчального матеріалу, оскільки впливає не лише на свідомість студентів, а й на їхні почуття, волю (дії, практику). Результати цих досліджень відображені в схемі, що отримала назву «Піраміда навчання»: найменших результатів можна досягти за умов пасивного навчання (лекція – 5 %, читання – 10 %, аудіовізуальні методи – 20 %, демонстрування – 30 %), а найбільших – інтерактивного (групові дискусії – 50 %, дидактичні ігри – 70 %, навчання інших, застосування знань – 90 %) [4].

У. Кирмач підкреслює, що із численного арсеналу інтерактивних методів навчання до адекватних завдань формування комунікативної компетентності слід зарахувати метод проектів [4]. На наше переконання, метод проектів є одним із дієвих засобів оптимізації процесу формування комунікативної компетенції студентів педагогічних ВНЗ, який базується на принципах особистісно-діяльнісного підходу до навчання, активізації можливостей особистості, передбачає наявність суб'єктно-суб'єктних відносин, коли студент виступає не об'єктом, а суб'єктом навчання в умовах спілкування на засадах співпраці.

Метод проектів – це педагогічна технологія, що передбачає постановку реальної проблеми, практично значущої для учня або студента, для вирішення якої необхідні побудова алгоритму пошуку інформації, проведення дослідження, аналіз його результатів, створення нового кінцевого продукту, порівняння його з існуючим культурним зразком, оцінка його інновативності, презентація проекту. Відомості про використання цього методу у педагогіці подано у працях зарубіжних дослідників Дж. Дьюї, В. Кіппатрика, Е. Коллінгса, Т. Хатчинсона. Проблема проектно-діяльності досліджено в численних роботах вітчизняних науковців у галузі філософії, педагогіки, психології – Ю. Бабанського, П. Блонського, Г. Ващенко, Л. Виготського, Б. Гершунського, В. Загвязинського, В. Ігнат'євої, Е. Каганова, І. Котова, М. Крупеніної, Л. Лебедевої, А. Леонт'єва, А. Макаренка, Р. Нємова, І. Підласого, Є. Полат, Л. Рубінштейна, А. Спіркіна, В. Сластєніна, Л. Фрідман, А. Хуторського, С. Шацького, В. Шульгіна, Г. Щукіної та інших.

Проте дидактичні особливості використання методу проектів у процесі навчання у педагогічних ВНЗ I-II рівнів акредитації недостатньо мірою висвітлено у психолого-педагогічній літературі, хоча саме метод проектів, на наш погляд, надає можливість студенту сформувати та розвинути низку професійних компетентностей майбутнього педагога, в тому числі комунікативну компетентність.

Проект (від латинського «proiectus», буквально «кинутий уперед») – це задум, план, прообраз передбачуваного або можливого об'єкта; сукупність документів і розрахунків, необхідних для його створення [3]. Найбільш поширене визначення методу проектів таке: метод проектів – система навчання, за якої учні чи студенти здобувають знання і вміння в процесі планування і виконання поступово ускладнюваних практичних завдань – проектів.

Проект – цільовий акт діяльності, в основі якого інтереси суб'єктів навчального процесу; проектом є будь-який задум, що має мету, термін, конкретні кроки реалізації. На думку В. Гузєєва та інших науковців, метод проектів вимагає практичного використання теоретичних знань при вирішенні конкретних завдань або проблем у спільній діяльності студентів [1, с. 105-114]. Є. Полат підкреслює прагматичну спрямованість на результат проекту, який можна отримати при вирішенні тієї чи іншої практично чи теоретично значущої проблеми. Цей результат можна побачити, осмислити, застосувати у реальній практичній діяльності. Щоб досягти такого результату, слід навчити дітей чи студентів самостійно мислити, знаходити і вирішувати проблеми, залучаючи для цього знання з різних галузей, вміння прогнозувати результат і можливі наслідки різних варіантів рішень, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки [7].

Таким чином, сутність проектно-педагогічної технології полягає у функціонуванні цілісної системи дидактичних засобів (змісту, методів, прийомів тощо), що адаптує навчально-виховний процес до структурних та організаційних вимог навчального проектування. Воно, у свою чергу, передбачає системне і послідовне моделювання тренувального вирішення проблемних ситуацій, які потребують від

учасників освітнього процесу пошукових зусиль, спрямованих на дослідження і розробку оптимальних шляхів вирішення завдань, неодмінний захист кінцевого продукту, обов'язково особистісно або суспільно значущого, аналіз підсумків проекту.

Інноваційність методу проектів полягає у використанні інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), зокрема, з метою пошуку інформації використовуються пошукові інтернет-сервери та машини, для проведення аналізу результатів дослідження застосовуються програми Excel та Word, з метою підготовки кінцевого продукту та презентації його передбачається використання програм Power Point та Publisher.

Як зазначає І. Зімня, проект у дидактиці – це діяльність, що планується та реалізується учнями, студентами самостійно і в якій комунікація, мовленнєве спілкування вплетене в інтелектуально-емоційний контекст іншої діяльності [2]. Дослідниця спирається на думку Б. Ломова, котрий вказує, що йдеться не просто про дію, вплив одного суб'єкта на іншого (хоча це не виключається), а саме про взаємодію [6, с. 249].

Метод проектів, про що свідчить досвід проектної роботи в Луцькому педагогічному коледжі [9], значною мірою забезпечує формування комунікативної компетенції студентів: а) процес оволодіння мовним матеріалом та мовленнєвими навичками й уміннями здійснюється у контексті виконання індивідуальних творчих завдань; б) студенти (у складі малих груп або індивідуально) творчо працюють над виконанням особисто значущого для них проектного завдання, у якому кожен одержує свою частку роботи відповідно до особистих інтересів, нахилів, талантів; в) студенти самі відбирають необхідний матеріал, у тому числі мовно-мовленнєвий, планують зміст своєї діяльності та здійснюють її, досягаючи потрібного результату, що демонструється не оцінкою, а презентацією творчих розробок, буклетів, стінгазет, проведенням конференцій, виставок, показом фільмів, альбомів тощо; г) у навчальному процесі викладач виступає як організатор, керівник творчого процесу, як джерело ідей і порад.

Ми спробували дослідити ефективність використання методу проектів у процесі формування комунікативної компетенції майбутніх учителів початкової школи, залучивши студентів відділення «Початкове навчання» з додатковою кваліфікацією «вчитель іноземної (англійської) мови в початковій школі», «вчитель іноземної (німецької) мови в початковій школі», які пройшли спеціальний тренінг за програмою «Intel@Навчання для майбутнього» і отримали базові навички для виконання проектів (3 курс), а також студентів 1 курсу, які тільки набувають початкових навичок проектної діяльності, до участі у навчальному проекті «Шевченко. Україна. Світ».

Мета проекту – формування комунікативної компетентності (рідномовної та іноземномовної) майбутніх фахівців освіти; стимулювання студентів до самостійної навчально-пізнавальної діяльності; забезпечення можливостей для самоосвіти, саморозвитку, самовираження особистості у процесі пошуково-краєзнавчої роботи з метою дослідження питання «Тарас Шевченко і Волинь».

Теоретична складова проекту включає обсяг програмового матеріалу з навчальних дисциплін: «Українська мова», «Сучасна українська мова з практикумом», «Практичний курс іноземної (англійської) мови», «Теоретичний курс іноземної (англійської) мови», «Практичний курс іноземної (німецької) мови», «Теоретичний курс іноземної (німецької) мови», «Історія України», «Географія», «Інформатика».

Практична складова проекту спрямована на формування та удосконалення у майбутніх учителів початкової школи комплексних фахових умінь та навичок: а) загальнонавчальних: орфоепічних, орфографічних, пунктуаційних, лексичних, граматичних, синтаксичних; формування стійкої мотивації до вивчення рідної та іноземних мов; розвиток навичок користування довідковою літературою та іншими джерелами інформації; б) мовленнєвих: аудіювання, читання, письма, говоріння; перекладу з української на англійську мову; дотримання високої культури мовлення (українського й англійського); вироблення умінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо) і в різних сферах спілкування (особистісна, публічна, освітня); формування комунікативної компетенції; в) методичних: добирати відповідні форми і методи навчання, дидактичний матеріал; добирати оптимальні шляхи навчання; працювати з навчально-методичною літературою та іншими джерелами інформації; аналізувати, синтезувати, оцінювати отриману інформацію; розробляти план і алгоритм реалізації проекту; робити аналіз і самоаналіз діяльності у проекті; постійно удосконалюватись, підвищувати власний рівень навчальних досягнень (навички саморозвитку); виступати перед аудиторією, аргументовано висловлювати свою думку (комунікативні навички); г) інформаційно-комунікаційних: працювати з програмами Microsoft Office (Power Point, Publisher, Excel, Word) та пошуковими серверами Інтернету.

Студенти, працюючи у групах, досліджували питання: Тарас Шевченко – відомий чи невідомий? Тарас Шевченко – це символ України? Яку роль відіграла Волинь у долі і творчості Тараса Шевченка? Яке значення творчої спадщини Т. Шевченка для волинян? Хто досліджував питання про перебування Т. Шевченка на Волині? Чи відомий Т. Шевченко у світі? Чи потрібен Т. Шевченко сучасникам? Чи цікавий Т. Шевченко сучасним українцям? Навіщо Т. Шевченко світові?

На першому (підготовчому) етапі проекту студенти опрацьовували теоретичний матеріал з вищезазначених тем; обговорювали ключові та тематичні питання проекту, алгоритм дослідження, критерії оцінювання.

Другий етап мав на меті дослідження обраних тем, а саме: пошук інформації в науково-методичній літературі, ЗМІ та джерелах мережі Інтернет, опитування жителів Луцька та області, консультації з науковцями, краєзнавцями, видавцями – П. Крالیюком, В. Рожком, Н. Литвинюк, М. Мартинюком, екс-

курсії в Музей Шевченка, створений М. Куделею, у Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви», у Дубнівську фортецю, у Почаїв, у села Секунь і Вербки (Ковельщина). Результати дослідження представлено у формі презентації Power Point, інформаційного листка та обговорено у колі однокурсників.

На третьому етапі з метою популяризації результатів проекту та подальшого його розширення студентами проведено ряд заходів: конференцію «Шевченко: відомий і невідомий», театралізоване дійство «Шевченко. Україна. Світ», конкурс читців творів Т. Шевченка, презентацію путівника «Шевченківські місця Волині», «Шевченківське свято» для учнів початкових класів школи-гімназії імені М. Левицького № 4 м. Луцька.

У ході проекту використано ряд інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій, які передбачають розвиток інтерактивних, комунікативних, комп'ютерних навичок, зокрема, навички роботи з комп'ютерними програмами Microsoft Office (Power Point, Publisher, Excel, Word), пошуковими серверами Інтернету та засобами мультимедіа.

Результатом проекту є укладений студентами українсько-англійський та українсько-німецький путівник «Шевченківські місця Волині». Результати дослідження репрезентовано на сторінках інформаційних бюлетенів, газети «Вісник коледжу», на сайті коледжу www.lpk.at.ua.

У процесі реалізації проекту ми дійшли висновку, що за допомогою навчального проекту «Шевченко. Україна. Світ» було створено умови для організації освітньо-розвивального середовища на основі збагачення особистісним змістом програмового змісту рідномовної та іншомовної освіти, в якому студенти виступають активними суб'єктами індивідуального професійного становлення; оцінки і самооцінки способів продуктивної навчальної діяльності; засвоєння нових знань студентами на основі постійного перетворення набутого суб'єктивного досвіду; структурування навчального матеріалу, забезпечення можливостей використання ІКТ, вибору змісту, виду та форми для виконання індивідуальних завдань – проектів відповідно до наявного суб'єктивного досвіду; формування комунікативної (рідномовної та іншомовної) компетентності майбутніх педагогів; активного стимулювання студентів до самостійної навчально-пізнавальної діяльності, забезпечення можливостей для самоосвіти, саморозвитку, самовираження у процесі здобуття фахової освіти.

Ефективність проекту підтверджується значним покращенням якості підготовки фахівців початкової школи, про що свідчать результати контрольних робіт з української мови, англійської мови, німецької мови, методики навчання української мови в початковій школі, методики викладання іноземної мови, а також підвищення теоретичного і практичного рівня проведення уроків у початковій школі студентами 3 курсу в рамках пробної педагогічної практики.

Отже, досвід упровадження методу проектів у систему фахової підготовки майбутніх учителів у Луцькому педагогічному коледжі доводить, що при раціональному плануванні, організації та управлінні самостійною та науково-дослідницькою роботою студентів на основі методу проектів підвищується ефективність навчально-виховного процесу та зростає якість підготовки спеціалістів для сучасної школи. Усвідомлення студентами істини, що в діяльності педагога гармонійно поєднуються теоретичні знання та мистецтво, нормативні елементи і творчість, стає рушійною силою для постійної самоосвіти, удосконалення педагогічної компетентності. Тому ми вважаємо, що метод проектів є інноваційною педагогічною технологією, здатною виконати одне з найважливіших стратегічних завдань на сьогоднішньому етапі модернізації вищої освіти України – забезпечення високого рівня підготовки спеціалістів, який відповідає міжнародним стандартам.

Незважаючи на різнобічність досліджень багатьох питань, які стосуються організації проектної діяльності, і безперечно теоретико-практичну значущість методу проектів як ефективної інноваційної педагогічної технології, проблема реалізації методу проектів у практику сучасної освіти залишається відкритою.

Література:

1. Гузев В. В. Консультации: метод проектов / В. В. Гузев, Н. В. Новожилова, А. В. Рафаева, Г. Г. Скоробогатова // Педагогические технологии. – 2007. – № 7. – С. 105 – 114.
2. Зимняя А. И. Педагогическая психология [Електронний ресурс] / А. И. Зимняя. – Режим доступу: <http://psychlib.ru/mgppu/zim/zim-001-.htm>.
3. Ісаєва Г. Метод проектів – ефективна технологія навчання [Електронний ресурс] / Г. Ісаєва. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/technol/1415/>
4. Кирмач У. К. Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів як необхідна передумова їх професійного розвитку [Електронний ресурс] / У. К. Кирмач. – Режим доступу: <http://dSPACE.snu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1884/1/2.pdf>
5. Концепція педагогічної освіти / Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1999. – № 8. – С. 9–23.
6. Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б. Ф. Ломов. – М.: Наука, 1984. – 249 с.
7. Полат Е. С. Метод проектов [Электронный ресурс] / Е. С. Полат. – Режим доступу: <https://docs.google.com/document/d/13xOCJ50yaEkIzYq2kuRf3nbzVDewud6fcIkMzFqyrq4/edit?pli=1>
8. Практикум з методики навчання української мови / за ред. М. І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 192.
9. Федорець М. А. Навчальний творчий проект «Перекладацька діяльність Лесі Українки» / М. А. Федорець. – Луцьк: Педагогічний коледж, 2011. – 72 с.